

prof. dr hab. Urszula Sokólska
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Filologiczny
Katedra Stylistyki i Lingwistyki Antropologicznej

Recenzja
dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
doktora Pawła Nowakowskiego
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego

1. Sylwetka Kandydata

Dr Paweł Nowakowski od początku swojej drogi zawodowo-naukowej związany jest z Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu. Tu w 1986 obronił pracę magisterską pt. *Algorytm automatyzacji transkrypcji fonetycznej liter ortograficznych oznaczających polskie głoski otwarte i półotwarte*, napisaną pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Steffen-Batogowej (recenzentem był prof. dr hab. Zygmunt Zagórski). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa ogólnego uzyskał w 1995 na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie rozprawy *Wariantywność współczesnej polskiej wymowy scenicznej* (promotor: prof. dr hab. Maria Steffen-Batogowa; recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Bańczerowski oraz prof. dr hab. Jerzy Podracki).

Pracował pierwotnie jako asystent w Zakładzie Fonetyki Instytutu Językoznawstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, później – adiunkt, od 2011 – wykładowca w Zakładzie Infolingwistyki Instytutu Językoznawstwa UAM, a od 2019 – starszy wykładowca w tej samej jednostce uniwersyteckiej. W latach 1986–1987 był nauczycielem języka polskiego w Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika w Puszczykowie.

Głównym nurtem zainteresowań badawczych Habilitanta jest fonetyka i ortofonia języka polskiego z elementami fonetyki ogólnej. Prace dotyczące tej problematyki obejmują algorytmizację transkrypcji fonetycznej polskich tekstów ortograficznych, współczesną wymowę sceniczną oraz wymowę mieszkańców Poznania.

Dr Paweł Nowakowski na temat swoich badań prowadzonych wspólnie ze swoją mistrzynią – w *Autoreferacie* dołączonym do dokumentacji – pisze tak:

„Wraz z profesorem M. Steffen-Batogową opracowaliśmy algorytm automatycznej transkrypcji fonetycznej tekstów polskich. Transkrypcja fonetyczna została tu potraktowana jako matematyczny proces obliczania pewnej funkcji, która fragmentom tekstów

ortograficznych języka polskiego przyporządkowuje stosowne teksty napisane w alfabecie fonetycznym. Dzięki aparatowi formalnemu algebry zbiorów i pewnych pojęć matematycznej teorii automatów możliwe było skonstruowanie kompletu ścisłych reguł transkrypcyjnych, czytelnych nie tylko dla człowieka, ale również dla maszyny. Zastosowanie tego typu automatyzacji w technologii mowy jest dziś wielorakie, a przede wszystkim służy budowaniu nowoczesnych syntetyzerów mowy. Warto też podkreślić, że algorytm jest jednocześnie typem normalizacji współczesnej wymowy polskiej i kontekstową gramatyką fonetyzacyjną języka. Reguły opracowano dla krakowsko-poznańskiej wersji standardowej wymowy polskiej w międzynarodowym alfabecie fonetycznym (API, IPA), ale niewielkie modyfikacje pozwalają bez trudu dostosować algorytm do innego typu wymowy bądź innego sposobu notacji transkrypcyjnej”.

Przed uzyskaniem doktoratu opublikował 3 teksty w języku angielskim w “*Studia Phonetica Posnaniensia*”: w 1992 – *An algorithm for phonetic transcription of orthographic texts in Polish*, (współautorka: Maria Steffen-Batóg); *A selected bibliography of contemporary works written by Poles or printed in Poland on phonetics and phonology*; w 1993 – *A selected bibliography of contemporary works written by Poles or printed in Poland on phonetics and phonology*.

2. Aktywność naukowa Habilitanta po uzyskaniu doktoratu

2.1. Monografia wskazana jako główne osiągnięcie naukowe

Jako swoje największe osiągnięcie naukowe po uzyskaniu doktoratu Habilitant wskazuje niewielką monografię wieloautorską *Gramatyka fonetyczna w ujęciu aksjomatycznej teorii języka. Analiza komputerowa języków polskiego, chińskiego i hindi* (współautorami tej publikacji są: Krzysztof Dyczkowski, Norbert Kordek i Krzysztof Stroński), Poznań 2015, ss. 126. Paweł Nowakowski swój udział w tej publikacji ocenia na 25%, co potwierdzają dołączone do dokumentacji oświadczenia współautorów. Jego wkład w monografię autorstwa czterech badaczy polegał na uczestnictwie w opracowaniu ogólnej koncepcji książki, przede wszystkim zaś na interpretacjach wyników oraz przedstawieniu i opisie inwentarza polskich głosek. Rozważania i konkluzje Habilitanta związane są z projektami badawczymi stanowiącymi rozwinięcie teoretycznych koncepcji prof. Marii Steffen-Batogowej oraz prof. Jerzego Bańcerowskiego. Ogólnie można stwierdzić, że dotyczy to zagadnień, którym dr Nowakowski poświęcał swoją uwagę już podczas pisania magisterium.

Rozprawa skoncentrowana na badaniach głoskowych systemów artykulacyjnych języka polskiego, chińskiego i hindi dzięki szczegółowym opisom artykulacyjnych cech poszczególnych języków przy użyciu narzędzi informatycznych wnosi wiele interesujących rozstrzygnięć. Zgromadzono w ten sposób inwentarz głosek z podziałem na poszczególne języki, a następnie przeprowadzono analizę komputerową zebranych danych. Sam Habilitant tak to interpretuje: „Dzięki wprowadzeniu interpretacji numerycznej wymiarów i kategorii artykulacyjnych głoski traktowane są jako wektory w n-wymiarowej przestrzeni metrycznej. Zastosowano miary odległości jako miary podobieństwa między poszczególnymi głoskami, a co za tym idzie również językami. W efekcie uzyskano automatyczne wychwycenie zależności w zbiorze głosek dzięki zastosowaniu algorytmów typu Data Mining. Analiza pozwoliła ustalić m.in. odległość artykulacyjną między dwiema dowolnymi głoskami (mierzoną odległością Hamminga i Euklidesową), średnią odległość między głoskami w systemie, średnią odległość między głoskami danego typu, odległość artykulacyjną między systemami różnych języków oraz hierarchię wymiarów artykulacyjnych pod względem liczby rozróżnianych par głosek dla wszystkich badanych języków” (na podstawie *Autoreferatu*).

Pozwoliło to badaczom na wyznaczenie trudnych do uchwycenia zależności fonetycznych między językami bardzo odległymi przecież pod względem genetycznym. Z tych właśnie względów najzupełniej uzasadniony wydaje się czteroosobowy skład autorski pozycji wskazanej jako główne osiągnięcie naukowe Kandydata po uzyskaniu przez Niego stopnia doktora. Choć warto przy okazji podkreślić i to, że wskazanie jako osiągnięcia naukowego w przewodzie habilitacyjnym niespełna 130-stronicowej monografii wieloautorskiej jest zadziwiającym ewenementem, w humanistyce raczej niespotykanym.

Praca ma jednak dużą wartość badawczą ze względu na unikatowość i interdyscyplinarność ujęcia, wielokontekstowość interpretacyjną oraz próbę umiędzynarodowienia polskiej nauki. Jest też – wbrew swej niewielkiej objętości – świadectwem ogromnego nakładu pracy wszystkich uczestników przedsięwzięcia. Toteż, mimo wskazanych wyżej zastrzeżeń – i w kontekście tylko częściowego udziału Habilitanta w powstaniu publikacji – można z pewnymi obiekcjami uznać pracę za osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 18a ust. 5 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami) (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789) w związku z art. 179 ust.2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).

W moim odczuciu znacznie lepszym rozwiązaniem – pozbawionym jakichkolwiek wątpliwości – byłoby wskazanie jako osiągnięcia naukowego choćby cyklu artykułów, np.

tematycznie skupionych wokół zagadnień fonetyczno-fonologicznych. Te odznaczają się przecież wysokim poziomem merytorycznym oraz świadczą w sposób niepodważalny i zdecydowanie wyraźniejszy o samodzielności naukowej Habilitanta. Nie ukrywam zresztą, że z największą przyjemnością i z ogromnym zainteresowaniem oczekiwałabym raczej samodzielnej monografii autorskiej dra Pawła Nowakowskiego, którego – ze względu na Jego wiedzę i erudycję – niewątpliwie stać na wybitną pozycję książkową.

2.2. Inne osiągnięcia naukowe Habilitanta

Po uzyskaniu stopnia doktora pan Paweł Nowakowski opublikował 1 monografię autorską, będącą znowelizowaną wersją rozprawy doktorskiej, 1 – wskazaną jako osiągnięcie naukowe monografię współautorską, 8 artykułów autorskich, 17 – współautorskich oraz 2 recenzje. Należy podkreślić, że 9 spośród tych publikacji wydanych zostało w języku angielskim, co – zgodnie z obecnymi zaleceniami ministerialnymi – stanowi poważny atut badawczy Habilitanta.

W dość pobieżnie skonstruowanym *Autoreferacie* – z niezrozumiałych dla mnie względów – Habilitant pomija ważne swoje artykuły, a wymienia tylko wybrane teksty, dzieląc je zdawkowo na trzy tematyczne grupy:

A) Fonetyka i ortofonia języka polskiego

Jest to główny nurt zainteresowań badawczych Habilitanta. Prace dotyczące tej problematyki w wymiarze szczegółowym dotyczą algorytmizacji transkrypcji fonetycznej polskich tekstów ortograficznych, współczesnej wymowy scenicznej oraz wymowy mieszkańców Poznania. Za najważniejszą pracę z tego zakresu należy uznać podoktorską publikację *Wariantywność współczesnej polskiej wymowy scenicznej*, Poznań 1997. Jest to pierwsze w polskiej literaturze lingwistycznej tak obszerne i tak gruntowne opracowanie dotyczące metodologii badań wymowy tekstu pierwotnie istniejącego w formie pisanej, a wtórnie mówionego. Temu zagadnieniu poświęcono też pominięty w *Autoreferacie* – a wymieniony w spisie publikacji – artykuł: *Fonetyka tekstu wtórnie mówionego (na przykładzie badań zróżnicowania współczesnej wymowy scenicznej)*.

Na niewątpliwą uwagę zasługuje przygotowany wspólnie z Przemysławem Wiatrowskim tekst pt. *Kultura języka polskiego. Wymowa, ortografia, interpunkcja*, poświęcony jakości wiedzy fonetyczno-ortofonicznej w podręczniku T. Karpowicza; także – znów nieuwzględniony w *Autoreferacie* – artykuł: *Informacje fonetyczno-ortofoniczne w podręczniku Tomasza Karpowicza „Kultura języka polskiego. Wymowa, ortografia, interpunkcja*.

Zresztą takich pominiętych w *Autoreferacie* tekstów jest znacznie więcej, jak choćby:

- artykuły poświęcone fonetyce miejskiej Poznania: *Fonetyka polszczyzny miejskiej Poznania – perspektywy badawcze; Akcent wyrazowy w języku młodej inteligencji poznańskiej;*

- artykuły dotyczące algorytmizacji transkrypcji fonetycznej polskich tekstów ortograficznych: *O niektórych zastosowaniach algorytmu transkrypcji fonetycznej do badań lingwistycznych; On Applications of Algorithms for Phonetic Transcription in Linguistic Research;*

- artykuły w języku angielskim podejmujące problem gramatyki fonetycznej, tematycznie nawiązujące do pracy wskazanej jako najważniejsze osiągnięcie naukowe. Są to głównie artykuły współautorskie, w których swój udział Habilitant ocenia z reguły na 25%: *A phonetic grammar of the Polish language; Computational tools in the analysis of phonetic grammar; The Phonetic Grammar of Mandarin Chinese – a Computational Comparative; A phonetic grammar of Polish language; An application supporting language analysis within the framework of the phonetic grammar; An application supporting language analysis within the framework of the phonetic grammar II; Computing the hierarchy of articulatory dimensions; An application supporting language analysis within the framework of the phonetic grammar; The Phonetic Grammar of Mandarin Chinese – a Computational Comparative Analysis.*

B) Językoznawstwo ogólne

Artykuły zgromadzone wokół tego zakresu podnoszą kwestie z zakresu biolingwistyki oraz infolingwistyki, dziedzin nie dość dobrze rozpoznanych i niedostatecznie opisanych w polskiej literaturze naukowej. Znajdziemy tu opracowania powstałe w kooperacji z innymi badaczami: Edwardem J. Gorzelańczykiem, Piotrem Woźniakiem oraz Przemysławem Wiatrowskim. Wymienić w tym miejscu trzeba teksty: *Pamięć, świadomość i biologiczne podłoże pochodzenia języka; Pamięć, świadomość, język. Zastosowanie algorytmu optymalizującego odstępów między powtórkami w glottodydaktyce; Możliwości wykorzystania oryginalnego algorytmu optymalizacji odstępów między powtórkami w glottodydaktyce i psycholingwistyce; Cyfryzacja w badaniach lingwistycznych; Emocjonalne podłoże wypowiedzi językowych. Zarys problematyki z perspektywy biolingwistyki; Infolingwistyka jako forma integracji językoznawstwa z nauką o informacji; Człowiek a potrzeba informacji. Kilka refleksji na marginesie założeń teorii*

społeczeństwa informacji; Methodological Fundamentals of Research into Stage Pronunciation.

C) Inne publikacje i opracowania

Dr Paweł Nowakowski jest współautorem podręcznika *Naucz się dziwić. Program nauczania języka polskiego w gimnazjum*, Poznań 2000, ss. 39 [współautorka: Barbara Kasprzakowa]. Habilitant jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora brał udział w opracowywaniu dla czasopisma „Studia Phonetica Posnaniensia” bibliografii prac z zakresu fonetyki (lingwistycznej, fizycznej, technicznej, medycznej) i fonologii opublikowanych w Polsce lub przez autorów polskich za granicą. Prace te prowadził również po uzyskaniu stopnia doktora i opublikował pod ogólnym tytułem: *A selected bibliography of contemporary works written by Poles or printed in Poland on phonetics and phonology*, „Studia Phonetica Posnaniensia” 1996, vol. 5, s. 141–188; *A selected bibliography of contemporary works written by Poles or printed in Poland on phonetics and phonology*, „Studia Phonetica Posnaniensia” 2000, vol. 6, s. 123–144. O wysiłku włożonym w niniejsze opracowanie niechże świadczy liczba zarejestrowanych publikacji (ok. 2500 pozycji z lat 1984–1992).

Publikacje Pawła Nowakowskiego – choć pod względem liczbowym nie przedstawiają się imponująco – zwracają uwagę dobrze pojętą szczegółowością opisu i rzeczowością. Indeks Hirscha obliczony na zasobie Google Scholar w programie Publish or Perish wynosi 4; liczba cytowań publikacji według danych Google Scholar to 64.

Szczupłość ilościową dorobku naukowego Habilitanta (w tym brak publikacji za ostatnie 5 lat) da się wytłumaczyć czynnikami, które na przekór bezwzględnej statystyce dobrze świadczą o sylwetce Habilitanta. Chodzi o Jego dużą aktywność grantową, a także pochłaniające mnóstwo czasu i energii prace związane z pełnieniem funkcji wicedyrektora Instytutu w czasach niezwykle trudnych, wymagających nieustannej gotowości organizacyjno-administracyjnej w związku ze zmieniającymi się nieustannie przepisami ministerialnymi i wewnątrzuczelnianymi. Warto też podkreślić, że dr Nowakowski przez wiele lat pracował na stanowisku wykładowcy i starszego wykładowcy, a więc nie miał obowiązku publikacyjnego.

D) Recenzje

Dr Paweł Nowakowski jest również autorem dwóch recenzji opublikowanych w czasopismach językoznawczych: Andrzej Markowski *Szkolny słownik terminów i pojęć*

gramatycznych, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1996; Jacek Gorzelańczyk *Pamięć, świadomość, język. Zastosowanie algorytmu optymalizującego odstępy między powtórkami w glottodydaktyce*, Poznań 2000.

Habilitant trzykrotnie występował jako recenzent wydawniczy monografii jedno- i wieloautorskich, co świadczy zdecydowanie o rozpoznawalności dra Nowakowskiego w środowisku językoznawczym. Warto podkreślić, że tylko wyjątkowo powierza się taką funkcję niesamodzielnym pracownikom naukowym.

2.3. Aktywność konferencyjna, redakcyjna i popularyzatorska

Dr Paweł Nowakowski uczestniczył w 6 konferencjach międzynarodowych z referatami w języku angielskim oraz w 14 konferencjach o zasięgu krajowym (Będlewo, Białystok, Bydgoszcz, Bydgoszcz, Głogów, Gniezno, Inowrocław, Kraków, Poznań, Puszczykowo, Szczecin, Warszawa). Miałam okazję – jako uczestnik niektórych z tych konferencji – słuchać wystąpień Habilitanta. Zawsze były to wystąpienia na wysokim poziomie merytorycznym.

Po uzyskaniu stopnia doktora brał udział w kilku projektach badawczych: *Gramatyka fonetyczna w ujęciu aksjomatycznej teorii języka. Analiza komputerowa języków polskiego, chińskiego i hindi* – projekt badawczy NCN N N104 3274 34, 2008–2011 (kierownik projektu); *Automatyczna analiza fonetycznej konwergencji w systemach technologii mowy* – projekt badawczy Harmonia NCN (kierownik: dr hab. inż. Grażyna Demenko, prof. UAM) UMO-2014/14/M/HS2/00631, 2015–2019 (wykonawca); *Zaawansowana analiza zasobów Internetu wspomagająca wykrywanie grup przestępczych* – projekt badawczy Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie na rzecz Obronności i Bezpieczeństwa Państwa (kierownik: płk dr hab. inż. Zbigniew Piotrowski, prof. WAT) DOB-BIO9/19/01/2018, 2018–2021 (wykonawca).

Od roku 1995 jest członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Investigationes Linguisticae”, a od 2006 – członkiem Zespołu Redakcyjnego czasopisma „Język. Komunikacja. Informacja”.

W ramach popularyzacji nauki prowadzi wykłady o języku polskim na Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Rawiczu.

3. Działalność dydaktyczna i organizacyjna

W wypadku dra Pawła Nowakowskiego możemy mówić o szerokich zainteresowaniach dydaktycznych, wymagających zróżnicowanych umiejętności

i gruntownej wiedzy. Prowadził on, bądź nadal prowadzi zajęcia dla studentów różnych kierunków i specjalności filologicznych oraz niefilologicznych, na studiach pierwszego i drugiego stopnia, stacjonarnych i niestacjonarnych, a także na studiach podyplomowych. Wśród przedmiotów są m.in. takie: gramatyka opisowa języka polskiego, leksykologia i leksykografia, ortografia i interpunkcja polska, fonetyka i fonologia, fonetyka polska na tle porównawczym, językoznawstwo ogólne, praktyczna nauka języka polskiego jako obcego, seminarium magisterskie i licencjackie.

Habilitant ma bardzo duże doświadczenie promotorskie. Mimo tego, że nie jest samodzielnym pracownikiem naukowym, wypromował ok. 100 magistrów i ponad 30 licencjatów. Zrecenzował ok. 100 prac magisterskich oraz licencjackich. Był tutorem sześciorga studentów studiujących według indywidualnych programów i planów studiów w ramach Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych.

Zawsze angażował się w działalność Uniwersytetu i Wydziału. Kilka kadencji pełnił funkcję wicedyrektora ds. dydaktyki w Instytucie Językoznawstwa UAM, był współtwórcą 10 nowych specjalności filologicznych i współautorem planów i programów studiów dla tych specjalności, uczestniczył we wdrażaniu systemu bolońskiego i opracowywaniu programów oraz kilkuset sylabusów przedmiotowych (modułów) dla studiów I i II stopnia. Niejednokrotnie brał też udział w modyfikacjach programów i dostosowywaniu ich zarówno do postępującej wiedzy, jak i zmieniających się wielokrotnie (często rokrocznie) wymogów formalnych.

W tym czasie był też kierownikiem studiów niestacjonarnych. Dziś nadal pełni funkcję członka Wydziałowego Zespołu ds. Zapewnienia Jakości Kształcenia.

Za swoją działalność otrzymał Nagrodę II stopnia Rektora UAM za osiągnięcia w pracy naukowej (1998), Nagrodę indywidualną III stopnia Rektora UAM za osiągnięcia w pracy organizacyjnej (2013), Medal srebrny Prezydenta RP za długoletnią służbę (2013).

WNIOSEK

Działalność dra Pawła Nowakowskiego ma charakter szeroki. Obejmuje oczywiście sferę naukową, z publikacjami (i wystąpieniami konferencyjnymi) również w języku angielskim, często ukazującymi polszczyznę w kontekście innych języków, takich jak np. chiński czy język hindi. Należy też podkreślić dużą aktywność dydaktyczną, organizacyjną, popularyzatorską i grantową Habilitanta.

Ważąc zatem argumenty „za i przeciw” oraz biorąc pod uwagę całokształt osiągnięć dra Pawła Nowakowskiego – mimo dużych wątpliwości, bez koniecznego w takich

sytuacjach pełnego przekonania – wnioskuję o nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych na podstawie art. 1 a ust. 5 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami) (Dz.U. z 2017 r. poz. 1789) w związku z art. 179 ust.2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669).

Białystok, 18 III 2020 r.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Sobien G', is located in the upper right quadrant of the page.